

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНИХ ЕЛЕМЕНТІВ
СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТУРИЗМУ В ПРИЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ
PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF THE MODEL
OF INTERMEDIATE ELEMENTS OF THE TOURISM
MANAGEMENT SYSTEM IN THE BLACK SEA REGION

У статті представлено причинно-наслідковий цикл розвитку системи менеджменту туризму Причорноморського регіону. Система менеджменту туризму Причорноморського регіону належить до складних систем, оскільки має багато елементів. У цьому разі йдеться про взаємодію всіх елементів туристичного ринку, насамперед туристичного попиту та пропозиції, суб'єктів господарювання, що працюють у сфері туризму (посередників), інституцій підтримки сфери туризму (макрорівня та мезорівня), туристичного регіону, туристичних потоків і, безперечно, впливу навколишнього середовища. Межі в такій реальній системі туризму є проникними, а сама система менеджменту туризму є відкритою. У статті запропоновано логіко-структурну модель взаємозалежних елементів системи менеджменту туризму в контексті причинно-наслідкового циклу. Будь-яке зростання має межі, тому цей факт потрібно враховувати під час формування моделі причинно-наслідкових подій та взаємозалежних елементів системи менеджменту туризму регіону. Запропонований підхід до розвитку сфери туризму завдяки своїй прозорості є інструментом пошуку системних рішень і засобом ухвалення стратегічних рішень.

Ключові слова: система менеджменту туризму, регіон, логіко-структурна модель, причинно-наслідковий цикл, Причорноморський регіон.

В статті представлено причинно-слідственный цикл развития системы менеджмента туризма Причерноморского региона. Система менеджмента туризма Причерноморского региона относится к сложным системам, поскольку имеет много элементов. В этом случае речь идет о взаимодействии всех элементов туристического рынка, прежде всего туристического спроса и предложения, субъектов хозяйствования, работающих в сфере туризма (посредников), институций поддержки сферы туризма (макроуровня и мезоуровня), туристического региона, туристических потоков и, бесспорно, воздействия окружающей среды. Границы в такой реальной системе туризма являются проницаемыми, а сама система менеджмента туризма является открытой. В статье предложена логико-структурная модель взаимосвязанных элементов системы менеджмента туризма в контексте причинно-следственного цикла. Любой рост имеет границы, поэтому этот факт нужно учитывать при формировании модели причинно-следственных событий и взаимосвязанных элементов системы менеджмента туризма региона. Предложенный подход к развитию сферы туризма благодаря своей прозрачности является инструментом поиска системных решений и средством принятия стратегических решений.

Ключевые слова: система менеджмента туризма, регион, логико-структурная модель, причинно-следственный цикл, Причерноморский регион.

УДК 338.001.36:65.011

<https://doi.org/10.32843/bses.51-3>

Байда Б.Ф.

к.е.н., докторант
Східноєвропейський університет
імені Лесі Українки

Bayda Bogdana

Lesya Ukrainka Eastern European
National University

The tourism management system of the Black Sea region consists of many elements and relates to complex systems. This was the interaction of all elements of the tourism market: tourism supply and demand, tourism sector businesses (intermediaries), tourism support institutions (macro level and meso level), tourist region, tourist flows and environmental. The research is based on the following methods: analysis, induction, synthesis (to build of the causal cycle of development of the tourism management system of the Black Sea region), generalization, system approach (to solve the problem of creation a logical and structural model of interdependent elements of the tourism management system in the context of the cause cycle), schematic and illustrative images for the visual showing of the results of study and data. The article presents the causal cycle of development of the tourism management system of the Black Sea region. The boundaries of such a real tourism system are permeable and the tourism management system is open. In the article, a logical and structural model of interdependent elements of the tourism management system in the context of a causal cycle was proposed. Elements of the tourism market represent an important body of entities, and the tourism sector reflects the flow between the subjects. Any growth has limits. Therefore, this fact should be taken into account in the formation of the model of causal events and interdependent elements of the tourism management system of the region. The proposed approach to tourism development through its own transparency is a tool for finding systemic decisions and making strategic decisions. The use of the causal cycle of development of the tourism management system of the Black Sea region and the logical and structural model of interdependent elements of the tourism management system in the context of a causal cycle can be expected to upgrade the efficiency of the realization process of tourism management system. The main principles can be taken by the local and regional authorities of the Black Sea region, the legislative and executive bodies of the national economy, as well as by the managers of tourism companies that create tourist products and provide tourism services.

Key words: tourism management system, region, logical and structural model, cause and effect cycle, Black Sea region.

Постановка проблеми. Туристична система Причорноморського регіону має багато істотних конкурентних переваг порівняно із системами

інших регіонів України завдяки її унікальним природним ресурсам та курортно-туристичному потенціалу. Впродовж тривалого часу простежу-

ється поступове збільшення туристичного попиту на відвідування туристичних дестинацій, які належать до Миколаївської, Одеської та Херсонської областей. Особливо це стосується розвитку внутрішнього туризму країни.

Беручи до уваги особливості розвитку туризму у регіонах України, маємо відзначити, що система менеджменту туризму у причорноморському економічному районі ще недостатньо налаштована й потребує системного підходу до процесу розроблення та ухвалення управлінських рішень. Задля підсилення конкурентоспроможності регіону потрібне вирішення питань системних трансформацій у формуванні системи менеджменту туризму Причорномор'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання розвитку туризму вирішує не одне покоління науковців, доробок яких відображений у працях щодо розвитку систем управління та моделей менеджменту сфери туризму. К. Бухта [3], С. Дольнікар [3], Б. Маккерчер [5] застосовували методи відображення поведінки системи туризму, засоби підтримки стратегічних управлінських рішень щодо розвитку туристичної системи. Т.Дж. Якулін [4], М. Кляйс [4] розглядають соціально-економічні питання розвитку сфери туризму та формування ефективної моделі функціонування туристичної системи. З. Юринець [2], О. Петрух [6] представляють методи дослідження та стан конкурентного середовища ринку туристичних послуг.

Водночас проблеми визначення основних елементів системи менеджменту туризму та поєднання їх у причинно-наслідковому циклі розвитку системи менеджменту туризму потребують подальшого вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є відображення причинно-наслідкового циклу розвитку системи менеджменту туризму Причорноморського регіону та розроблення логіко-структурної моделі взаємозалежних елементів системи менеджменту туризму в контексті причинно-наслідкового циклу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Причорноморський регіон на географічній мапі України є унікальним ореолом із особливими ознаками культурного, природного, історичного характеру. Він володіє потенційними можливостями стати лідером щодо масштабів нагромадження туристичних потоків для підвищення платоспроможного попиту, економічного зростання регіону, поступу підприємництва, обсягів реалізації продукції та послуг.

Система менеджменту туризму Причорноморського регіону належить до складних систем, оскільки має багато елементів. У цьому разі йдеться про взаємодію всіх елементів туристичного ринку, насамперед туристичного попиту та пропозиції, суб'єктів господарювання, що працюють у сфері туризму (посередників), інституцій під-

тримки сфери туризму (макрорівня та мезорівня), туристичного регіону та дестинації, туристичних потоків і, безперечно, впливу навколишнього середовища. Державні органи, обласні та районні інститути Причорноморського регіону, розробляючи та впроваджуючи політику розвитку туризму для забезпечення стійкості складної системи менеджменту туризму, підтримки туристичного регіону, мають ухвалювати швидкі та комплексні управлінські рішення. На рис. 1 представлений туризм Причорноморського регіону як складна система з точки зору системи менеджменту. Межі в такій реальній системі туризму є проникними, а сама система менеджменту туризму є відкритою. Поведінку системи менеджменту туризму Причорноморського регіону можна зрозуміти лише в контексті зовнішнього та внутрішнього середовища.

Внутрішніми елементами системи є туристичний ринок, туристичний попит та пропозиція, інституції підтримки сфери туризму, посередники, туристичні потоки [2]. Навколишнє середовище, яке одночасно впливає на систему туризму загалом, в ролі системи менеджменту туризму має вплив на навколишнє середовище, постає зовнішньою частиною системи. Основні елементи системи менеджменту туризму Причорноморського регіону є підтримкою для побудови діаграми причинно-наслідкового циклу, яка описує стан взаємозв'язків між елементами системи. З рис. 1 помітним стає відкритість системи менеджменту туризму.

Формування якісної моделі розвитку системи менеджменту туризму вимагає певної процедури, знань задля виявлення всіх елементів цієї системи та теоретичного фундаменту для пошуку взаємозв'язку між елементами.

Для відображення функціонування та розвитку системи менеджменту туризму були здійснені спроби використати методи відображення поведінки системи туризму, підтримки стратегічних управлінських рішень [3]. Моделі розвитку туризму спрямовані на створення ціннісної характеристики туристичної системи та управління стратегічним розвитком сфери туризму [4].

Систему менеджменту туризму доцільно розглянути з точок зору суб'єкта (С), тобто спостерігача (менеджер, керівник вищої ланки, що ухвалює рішення щодо розвитку туризму), реального об'єкта (SMT), тобто системи менеджменту туризму Причорноморського регіону, моделі (MT), тобто графічного зображення реального об'єкта. Взаємовідносини цих компонентів можна представити у вигляді тріади "С – SMT – MT". Відносини "С → SMT → MT" є активним відношенням осіб, які ухвалюють управлінські рішення щодо розвитку туризму Причорноморського регіону на етапі пізнання системи менеджменту туризму. "MT → SMT → С" співвідносить процеси навчання та узагальнення [4].

Рис. 1. Причинно-наслідковий цикл розвитку системи менеджменту туризму Причорноморського регіону

Джерело: розроблено автором

Важливість створення моделі взаємозалежних елементів системи менеджменту туризму Причорноморського регіону в контексті причинно-наслідкового циклу полягає у формуванні групи експертів, які представляють суб'єктів, які ухвалюють рішення щодо розвитку туризму. Сюди входять представники, які стосуються бізнес-процесів у сфері туризму й виконують різні завдання. Отже, ними є технічний орган, який замовляє інвестиційний проєкт розвитку сфери туризму (органи влади з питань туризму); орган, який затверджує або відхиляє інвестиційний проєкт (місцеві органи влади, які належать до Причорноморського регі-

ону); системний аналітик, який розробляє інвестиційний проєкт; зацікавлені сторони (власники бізнесу тощо). Експертна група працює над ідеями та сценаріями з розвитку сфери туризму. Фактичні показники роботи системи менеджменту порівнюються задля адаптації стратегії розвитку туризму Причорноморського регіону відповідно до змін зовнішнього середовища. Результати мають ретельно відстежуватись і постійно передаватись експертній групі, забезпечуючи цикл інформаційного зворотного зв'язку в процесі розроблення проєктів, що має значний вплив на процес ухвалення рішень.

На рис. 2 представлено логіко-структурну модель системи менеджменту туризму Причорноморського регіону. Якщо ефект взаємодії позитивно пов'язаний з причиною, тоді стрілки відображені з позитивним знаком «+».

Суб'єкти, які пов'язані позитивною взаємодією «+», представляють цикли підсилення. Оскільки будь-яке зростання має межі, цей факт потрібно враховувати під час формування моделі причинно-наслідкових і взаємозалежних елементів системи менеджменту туризму регіону. Такі обмеження відображені у вигляді негативного зворотного зв'язку «-».

Відносини між суб'єктами господарювання доцільно описати таким чином: інституції підтримки розвитку туризму Причорноморського регіону (відповідні обласні адміністрації, міністерства тощо) мають позитивний вплив на туристичну інфраструктуру регіону, яка зумовлює ствердний роз-

виток туристичного ринку, а ринок туризму позитивно впливає на зростання кількості та якісної роботи суб'єктів господарювання, що працюють у сфері туризму в регіоні (посередників). Водночас посередники позитивно впливають на функціонування інституцій підтримки розвитку туризму. Описані елементи та їхні з'єднання поєднані в цикл. Складна система менеджменту туризму Причорноморського регіону потребує свого регулювання збалансованими діями, які відображені знаком «-». Регулюючі заходи збалансування діяльності на туристичному ринку регіону визначають якість туристичних послуг, що сприятливо впливає на кількість туристів (масштаб туристичних потоків) та масовий туризм у регіоні. Масові потоки туристів схильні до нанесення непоправимих збитків якості Причорноморського регіону. Водночас зовнішнє середовище, яке позитивно впливає на кількість туристичних потоків, формує таким чином масо-

Рис. 2. Логіко-структурна модель взаємозалежних елементів системи менеджменту туризму в контексті причинно-наслідкового циклу Причорноморського регіону

Джерело: розроблено автором

вий туризм, а масовий туризм має негативний вплив на стан екологічного середовища регіону.

Можна констатувати, що елементи туристичного ринку є важливою сукупністю утворень, а сфера туризму відображає потік між суб'єктами.

Логіко-структурна модель взаємозалежних елементів системи менеджменту туризму в контексті причинно-наслідкового циклу є спрямованим графіком дій усіх елементів системи менеджменту туризму. Таким чином, можна описати полярність причинно-наслідкового циклу та оцінити якісну тенденцію поведінки системи менеджменту туризму Причорноморського регіону.

Розвиток туристичного регіону залежить від якості туристичного обслуговування (створених і наданих послуг), а туристичний потік є об'єктом реалізації функцій стратегічного управління [6]. Зростання туристичного ринку в Причорноморському регіоні пропорційне якості туристичного обслуговування, але якість обслуговування завжди буде залежати від інвестицій в інфраструктуру, що є функцією різниці між цільовим станом та поточним станом системи. Цей цикл є фундаментом для всіх інших причинно-наслідкових циклів у системі менеджменту туризму, більшу частину яких складають позитивні цикли.

Висновки з проведеного дослідження.

Представлений причинно-наслідковий цикл розвитку системи менеджменту туризму Причорноморського регіону та розроблена логіко-структурна модель взаємозалежних елементів системи менеджменту туризму в контексті причинно-наслідкового циклу дають змогу керівництву відповідних державних органів здійснити ефективне стратегічне планування та моделювання складної системи менеджменту туризму, що дасть змогу якнайповніше відобразити стратегічну реальність. Логіко-структурна модель взаємозалежних елементів системи менеджменту туризму в контексті причинно-наслідкового циклу створює представлення щодо нових можливостей вирішення віртуальних завдань під час управління сферою туризму Причорноморського регіону. Перевагою системного підходу у вивченні та представленні менеджменту туризму є можливість концептуального та емпіричного підтвердження гіпотез, які формують підхід до розвитку сфери туризму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Байда Б. Системний підхід до розвитку менеджменту туризму. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2019. Т. 30 (69). № 2. С. 22–25.
2. Юринець З. Дослідження конкурентного середовища ринку туристичних послуг України. *Ефективна економіка*. 2015. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3759> (дата звернення: 05.03.2020).
3. Buchta C., Dolnicar S. Learning by Simulation – Computer Simulations for Strategic Management Decision Support in Tourism. *International Journal of Tourism Sciences*. 2003. № 3(1). P. 65–78.
4. Jere Jakulin T., Kljajić M. Systems approach to complex systems modelling with special regards to tourism. *Kybernetes*. 2006. № 35 (7–8). P. 1048–1058.
5. McKercher B. Destination as products? A reflection on Butler's life cycle. *Tourism Recreation Research*. 2005. № 30(3). P. 97–102.
6. Yurynets Z., Bayda B., Petruch O. Country's economic competitiveness increasing within innovation component. *Economic Annals – XXI*. 2015. № 9–10. P. 32–35.

REFERENCES:

1. Baida B. (2019). Sistemnyy otdel do rozvitki menedzhmenta turizmu [Systems approach to development of tourism management]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia*. Vol. 30(69), no. 2, pp. 22–25.
2. Yurynets Z. (2015). Doslidzhennya konkurentozpromozhnoho rynku turystychnykh posluh Ukrayiny [Research of the competitive environment of the tourist services market of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, no. 1. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3759> (accessed: 05 March 2020).
3. Buchta, C., & Dolnicar, S. (2003). Learning by Simulation – Computer Simulations for Strategic Management Decision Support in Tourism. *International Journal of Tourism Sciences*, no. 3(1), pp. 65–78.
4. Jere Jakulin, T. & Kljajić, M. (2006). Systems approach to complex systems modelling with special regards to tourism. *Kybernetes*, no. 35 (7–8), pp. 1048–1058.
5. McKercher, B. (2005). Destination as products? A reflection on Butler's life cycle. *Tourism Recreation Research*, no. 30(3), pp. 97–102.
6. Yurynets Z., Bayda B., Petruch O. (2015). Country's economic competitiveness increasing within innovation component, *Economic Annals – XXI*, no. 9–10, pp. 32–35.